

cikkíró egyetlen baljós egészsé mosta össze a vallási előírások nyilvánosság előtti betartásának erősödését, az iszlamista pártok megjelenését és a nyugati célpontok ellen elkövetett elszórt öngyilkos merényleteket – jóllehet ezek különböző és egymástól független jelenségek –; kijelentve, hogy az ország megállíthatatlanul csúszik egy intoleráns teokrácia kialakulása felé. Pisani elutasítja ezt a vélekedést, egyebek között azzal érvelve, hogy a Jólét és Igazság Pártot (*Partai Keadilan Sejahtera*, PKS), az egyik leggyakrabban említett iszlamista pártot gyakorlatilag megfosztotta ideológiájától az indonéz politika természete:

„A Muzulmán Testvériség által inspirált PKS [...] teljesen indonézzé vált. Egykori idealista tagjai szorosan beilleszkedtek az ország mélyen tranzakcionális politikai rendszerének szövetébe. A paternalizmus hatékony módnak bizonyul a vallási szélsőségek megszelídítésére.”

Pisani arra is rámutat, hogy az Iszlám Védelmezőinek Frontja (*Front Pembela Islam*, FPI), az iszlamista aktivisták eme időnként erőszakos csoportja valójában alig több egy, az iszlám hit lobogója alatt egyesült hagyományos indonéz utcai bandánál. Az iszlám Pisani könyvében leginkább csak az élet természetes velejárója – mint ahogy a legtöbb indonéz számára is az –, nem pedig feltörekvő politikai erő.

Tekintettel arra, hogy Pisani csak az utazása legvégén éri el Jávat – Indonézia szívét, az ország legnagyobb városainak és legtöbb lakójának otthont adó szigetet – a sziget sokáig egyfajta komor, láthatatlan jelenlét a könyvben; a hely, ahonnan minden politikai hatalom ered és ahonnan a televíziós szappanoperák áradnak. Ebben megvan a veszélye annak, hogy hitelt adjunk az egész országot uraló „jávai gyarmatosítás” leegyszerűsített fogalmának; de Pisani óvatos, és ellensúlyozza ezt a hatást, amint tényleg eléri útja végcélját.

* * *

Ha az indonéz gazdaság fejlődése folytatódik, és ha a figyelem, amit az ország ekkor kapni fog, kiváltja az országról szóló könyvek áradá-

tának megjelenését, akkor Pisani kiváló könyve biztosítja majd a magas viszonyítási állapot. A könyv emellett modellként szolgál a 21. század igényeinek megfelelő „nemzetportré” típusú útleírások számára is, amelyekben a Pisanihoz hasonló megfelelően képzett szerzők nem elcsépelet tévhitekkel és sekélyes általánosításokkal, hanem hiteles betekintéssel szolgálnak az olvasóknak.

(*The Asian Review of Books*)

Tom Glenn²

Tíz év, öt háború

Ron Capps: Seriously Not All Right: Five Wars in Ten Years (Schaffner Press, 2014, 278 oldal) című könyvének bemutatása

„Az első Koszovóban töltött évem alatt egyáltalán nem sírtam”, írja Ron Capps. A sírás csak később jött, a keze remegésével, a rémálmodokkal, az ok nélküli dühkitörésekkel és a pánikrohamokkal – azaz a poszt-traumatikus stressz sérülés (PTSI) összes klasszikus tünetével – együtt. Ron Capps több mint egy évtizeden át szolgált az Egyesült Államok Külügyminisztériuma Külügyi Szolgálatának tisztviselőjeként. Mivel emellett az amerikai hadsereg tartalékos tisztje is volt, 1995 és 2007 között felváltva űzte a két hivatást: időnként visszahívták aktív szolgálatra, a katonai küldetések teljesítése után pedig ismét diplomataként tevékenykedett. Ruandában, Koszovóban, Afganisztánban, Irakban és Dárfúrban szolgálva katonaként és diplomata-

2 Tom Glenn élete egy 13 éves időszakának javát azzal töltötte, hogy az USA és Vietnam között ingázott titkos hírszerzési feladatok végrehajtása céljából. Ellenséges tűz alatt, helikopterrel evakuálták Vietnamból Saigon elestekor. Shirley J. Brewer költőnővel együtt egy „Gyógyulás az írás révén” (Healing through Writing) elnevezésű kurzust vezet. 2012-ben adták ki *Friendly Casualties* című, a vietnami háborúról szóló novellagyűjteményét. A baltimore-i Apprentice House kiadó nemrégiben jelentette meg *No-Accounts: Dare Mighty Things* című új regényét.

ként is szembesült minden képzeletet felülmúló atrocitásokkal, és végül megtört az évek során felgyülemllett szörnyű emlékek súlya alatt.

A szudáni Dárfúrban a hiábavalóság és a szomorúság érzését elviselni képtelen Capps már arra készült, hogy a szájába veszi a pisztolya csövét és meghúzza a ravaszt. Egyszerre rátörték a szörnyű emlékképek – a 45 halott Račakban, a megerőszkolt apáca Buniában, a megcsónkított család Senik mellett. Zokogva és magában beszélve felkapta a pisztolyát, betárazta a fegyvert és vett egy mély lélegzetet, hogy megnyugodjon. Készen állt. Ekkor azonban megszólalt a telefonja. A felesége hívta, hogy megkérdezze tőle, hogy érzi magát? Ez a hívás mentette meg az életét.

Capps sem az olvasót, sem önmagát nem kíméli, amikor végigkísér bennünket a megfigyelőként és hírszerző tisztként teljesített szolgálata közben átélteken. Tanúi vagyunk, ahogy az emberiség elleni bűncselekményekkel, etnikai tisztogatásokkal és népirtásokkal való ismételt találkozások elgyengítik. Amikor végre visszatér Washingtonba, nem tudja megállítani a keze remegését, sírásrohamoktól szenved, tömegben pánikba esik, és túl sokat iszik. Végül a házassága is felbomlik.

Másodszor is megnősül. A felesége arra kéri, hogy ne legyen öngyilkos. „Ígérd meg – kéri az asszony –, hogy segítséget kérsz, hogy eljössz hozzám, mielőtt a dolgok ilyen rosszra fordulnak.” Capps így válaszol: „Mielőtt a dolgok *megint* ilyen rosszra fordulnak...”

Végül kénytelen eltérni azt a megaláztatást, hogy másoktól kérjen segítséget. Oly sok más, a harc által megtört katonához hasonlóan Capps is gyávnak érzi magát, amiért nem eléggé erős ahhoz, hogy egyedül oldja meg a problémáját. De végül megérti, hogy megsebesült – nem a teste, hanem a lelke. Szembenéz az emlékeivel, és megkezdja a hosszú folyamatot, hogy elfogadja őket. Végigcsinálja a terápiát és megtanulja, hogy inkább a felírt gyógyszerektől függjön az alkohol helyett.

Az olvasó követi Capps harcát a Veteránügyi Hivatal (Veterans Administration) bürokráciájával és az időről-időre változó terapeutákkal, akik újra és újra elmondják vele a történetét. De

Capps kitart. Emlékezteti magát arra, hogy a harcosok hazafiak. Megtörték, de nem győzték le.

Közben Capps felfedezi ugyanazt az eszközt, amire magam is rátaláltam, amikor a háborús traumával küzdöttem: a beszédet és az írást. Azzal, hogy elmeséli, ami vele történt – mind nyilvános beszédben, mind írásban – rátalál a lelki békéhez vezető útra. Sír, amikor elmondja a történetét. Beiratkozik egy egyetemi kurzusra, hogy kreatív írást tanuljon. Munkái megjelennek irodalmi folyóiratokban, a *New York Times*-ban, a *Foreign Policy*-ben, a *Time Magazine*-ban és még sok más lapban. Hallhatjuk az NPR *All Things Considered* című műsorában, a BBC World Service-en és a Pacifica Radióban. Megalapítja a Veterans Writing Projectet, hogy a hozzá hasonló férfiak és nők is használhassák azokat az eszközöket, amelyek neki is segítettek. Írásaiból összeállít egy könyvet, melynek a *Seriously Not All Right: Five Wars in Ten Years* címet adja.

Capps a PTSD betűszót használja a poszt-traumatikus stressz szindróma rövidítéseként. Én jobban szeretem poszt-traumatikus stressz sérülés (PTSI) megfogalmazást, mert ez a szóhasználat hangsúlyozza, hogy nem egy belső funkció hibás működéséről, hanem kívülről okozott traumáról van szó. Capps „lelki sérülésként” írja le a traumát. Az egyik legjobb értekezésében bemutatja mind a trauma fogalmának objektív tudományos elemzését, mind azt a szubjektív fájdalmat, amit az elviselhetetlen élmény gyakorol a pszichére.

A Veterans Writing Project – írja Capps – két cél megvalósítására törekszik. Az első az, hogy megadják a veteránoknak azokat az eszközöket, amelyek segítségével az írás révén dolgozhatják fel azt, ami velük történt. A második az, hogy segítsék a projekt résztvevőit abban, hogy *tanúságot tegyenek*. Ez küldetést ad a veteránoknak – hogy rögzítsék az utókor számára, ami velük történt – és, ami szerintem a legfontosabb, feloldja azt az elszigeteltséget, amit a PTSI gyakorol a benne szenvedőre.

A *Seriously Not All Right* nem tökéletes könyv. A Capps kiadója által elvégzett szerkesztői munka nem volt igazán aprólékos. Bár van egy szöszedetet a könyv végén, be kell valla-

nom, hogy ennek ellenére nem tudtam nyomon követni az összes rövidítést, katonai egységet, milíciát, lázadó szervezetet, illetve a kormány és az ENSZ tényfeltáró misszióit.

Ezek azonban csak triviális kifogások. Az a fontos, hogy Capps könyve *tanúságot tesz*. Az olvasók túlnyomó többsége számára (azaz azoknak, akik még soha nem voltak háborúban) leltárt készít mindarról a szenvedésről, amin a harcosok és a megfigyelők jóval az átélt események után keresztülmennek. Azoknak az olvasóknak pedig, akik hozzám hasonlóan maguk is PTSS-ben szenvednek, szabadulást kínál az elszigeteltségből. Ez megérteti velem, hogy testvérek egy olyan csapatához tartozom, akikre segítenek nélkül büszke lehetek.

Capps sorait olvasva megértjük, hogy a szörnyű élmények „kitörölhetetlen nyomot hagynak a lelken.” Ezek az emlékek soha nem hagynak el bennünket. Életünk minden napján velünk élnek. A mi feladatunk az, hogy megtanuljuk visszaállítani az emberiségünket – nem ezek miatt az emlékek miatt, hanem ezek ellenére. Nekünk, bajtársaknak együtt kell dolgoznunk, hogy megtaláljuk a gyógyulást.

(*Washington Independent Review of Books*)

Tom Glenn

A vietnámi háború leghosszabb csatája

Gregg Jones: Last Stand at Khe Sanh: The U.S. Marines' Finest Hour in Vietnam (Da Capo Press, 2014, 344 oldal) című könyvének bemutatása

„Rendbe fog jönni...” Ezeket a szavakat mondogatták az orvosok és a szanitécek a Khe Sanh-i csatában megsebesült katonáknak – néhányuknak már csak azért, hogy haldoklás közben legalább kíméljék valamennyire őket.

A Quang Tri tartományban (Dél-Vietnam legészakibb tartományában) levő Khe Sanh-i tüzérségi támogató bázis ostromát gyakran ne-

vezik a vietnámi háború leghosszabb csatájának. A harcok közel fél éven át, 1968 januárjától július elejéig tartottak. Az összecsapásban 6000 amerikai tengerészgyalogos nézett szembe (a becslések szerint) 20 000 észak-vietnámi katonával. Az amerikai erők tartották magukat, de a végén mégis az USA vonult vissza, feladva a bázist az észak-vietnámiaknak, akik azt állították (és ma is azt állítják), hogy ők nyerték meg a csatát. Amerikai oldalon 703 ember halt meg, köztük tengerészgyalogosok, a hadsereg katonái és dél-vietnámi katonák. Az elesett észak-vietnámi katonák számára vonatkozó becslések 10 és 15 ezer fő között változnak.

A Last Stand Khe Sanh: The U.S. Marines' Finest Hour in Vietnam című könyvben Gregg Jones azoknak a katonáknak a leplezetlen őszinteségével meséli el a harcok eseményeit, akik elmondták neki a történetüket. Kilencven olyan veteránnal készített interjút, aki harcolt Khe Sanh-nál, és felhasznált minden más rendelkezésre álló forrást – könyveket, jelentéseket, hivatalos feljegyzéseket és filmeket –, hogy egy rendkívüli beszámolóval álljon az olvasók elé, ami helyenként olyan részletes, hogy szinte már regénynek hat. A jegyzetapparátus és az irodalomjegyzék hossza összesen több mint negyven oldalra rúg, és a könyv nyolc részletes térképet is tartalmaz.

Csakhow Jones újságíró (és mindössze nyolc éves volt akkor, amikor a csata zajlott): a saját szavai elkülönülnek azoknak az embereknek a szavaitól, akiket idéz, és az elejétől a végéig mentesek az érzelmektől. Elmondja azt, ami történt – nem többet és nem kevesebbet. Jones hűvös, tárgyilagos megközelítése szinte perzselővé teszi a csatát borzalmaival.

E sorok írója Vietnámban volt, amikor a Khe Sanh-i csata megkezdődött. Hírszerzőként, fedetten dolgoztam a terepen levő katonai egységekkel együttműködve. Úgy öltöztem, mint azok a katonák és tengerészgyalogosok, akikkel szolgáltam, ugyanolyan fejadagokat ettem, mint ők, és mellettük aludtam a lövészárkokban és sátrakban. Figyelemmel kísértem a csata alakulását, és amikor fel kellett adni a bázist, amelynek védői közül oly sokan haltak meg, ugyanazt a keserűséget éreztem, mint a tengerészgyalogosok. Így tehát tanúsíthatom Jones